



מי ב"א?

מדינה יהודית בדרך אמת

מאמר מאת ר' עודד כי-טוב

## נהמה בכפליים

### הקדמה

בגליון הקודם (185) דברנו על ספר **משנה תורה** שהוא המשנה שבמקרא, התורה שבעל-פה שבתורה שבכתב, שמשה מדבר בו "מפי עצמו", כחכם הדורש, ושכינה מדברת מתוך גרונו ממש. וכך **דברות שניות** שבפרשת השבוע, ואתחנן, הן אלו הכתובות על **הלוחות השניות** שלאחר החטא והשבירה, "לוחות של בעלי תשובה" שנתקיימו בידינו (ולכן רק בהן נאמר "טוב" במשמע קיים, כדברי חכמים במסכת בבא קמא פרק רביעי).

תורה שבעל פה קרויה **כפליים לתושיה**, משום שיש בה שותפות לחכם הארצי הנענה לתורה מן השמים, ובמאמציו ותושייתו ושכלו הטוב מחדש בה דברים לפי המתבקש מן המציאות ותנאיה-צרכיה, והרשות נתונה לו, כי "תורת ה'" היא מעתה גם "תורתו"-שלו, כפי שלמדו חכמים מן הכתוב בתהלים מזמור א'. גם הקללות שבמשנה תורה, בברית-ערבות-מואב, שאמרן משה "מפי עצמו", כפולות בכמותן (98 מול 49) לגבי הללו שבברית סיני שבתורת כהנים האמורות מפי הקב"ה, אך זו עצמה הסיבה שהן נחשבות מרוככות ביחס לראשונות, כדברי חז"ל. החכם-השותף-הממצע ומתרגם, מאריך בלשונו אך מיניה-וביה גם **ממתיק** ונותן כח בשומעים-המקבלים-באהבה לשאת את הדברים בלי לשבור את רוחם, אלא להיפך – **לייצב** אותם, כאמור בסיום הקללות "אתם נצבים היום כולכם".

## "מוחין" לעומת מדות ומעשים

יחסית, שלשת ה"מוחין", כתר חכמה ובינה, לעומת שבע מדות-הלב (והמעשים), חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות (הכתובים כסדרם ב"פסוק הספירות" שאנו אומרים בתפילת כל יום ב"ויברך דוד", לך ה' הגדולה וגומר עד לך ה' הממלכה), הם כשמים לעומת הארץ. המוחין הם כהורים-מולידים את הבנים והבנות, המדות והמעשים, כפי שמטר השמים "מוליד" ומצמיח את הארץ. חלוקת ה"ספירות" לשלש ושבע, שהיא יסוד מוסד בקבלה, מושרשת כמובן בכתובים, וניתן לזהותה בעשרה מאמרות הבריאה (כאשר שלשת הראשונים. "בראשית", "יהי אור" ו"יהי רקיע" הם כאבות לשאר המאמרות), וכן בעשרת הדברות ("אנכי" "לא יהיה" ו"לא תשא" עוסקים בכבוד ה' עצמו, לעומת השאר), אך מופיע גם במקומות נוספים, כמו בעשר המכות החלוקות ל-7 ו-3 בפרשיות וארא-בא (כאשר ה-3 "מטפלות" בפרעה-הראש לאחר שכבר "אבדה מצרים" ככתוב), וכן ביחס שבין "תלת דפורענותא" שזה עתה סיימנו, ל"שב(ע) דנחמתא".

כפי שכבר נאמר, המוחין ה"גבוהים", בחינת שמים, מורים על דינים קשים יותר (כמו-גם צבע תכלת השמים), "תורה (מן השמים) שכתוב בה אמת, אין הקב"ה עושה בה לפנים משורת הדין", ולכן "פנים של אימה למקרא", בעוד שהארציות מרככת (לעתים משנה מפני השלום) את האמת המוחלטת. זה מסביר את הקשר הלשוני בין **אור לארור**: ריבוי האור השמימי שבמוחין, עלול לגרום ל"שבירת הכלים" ולחורבן, כפי שלוחות ראשונות, "מעשה אלקים" ללא יד אנוש, נשתברו, וכפי שצדיקים גמורים עלולים לשבירה ונפילה כי אין צדיק אשר לא יחטא במאומה (גם תוך-כדי מעשה הטוב!), ואילו בעלי תשובה ה'מודים לקום מן העפר, מחזיקים מעמד.

## "אל תצר את מואב"

אל כל האמור מצטרף ענין נוסף: כידוע הובטחה לאברהם בברית בין הבתרים נחלת עשרה עממין, ואולם בפועל ירשנו רק נחלת שבעה מהם, ולא את **הקיני והקנזי והקדמוני**, שלדברי חז"ל הם **אדום מואב ועמון**, הנחשבים בקבלה לג' ראשונות, כתר חכמה ובינה (בהתאמה) המוחין של הקליפה. ובפרשת דברים הנקראת בשבת חזון, שם (בלבד) מדובר על האיסור לצור אותם ולכבוש את ארצם, שניתנה להם ירושה בתור בני לוט ובני עֶשָׂו, עד לעתיד לבוא. הווי אומר: גם כאשר כובשים ישראל את שבע העממין ומכניסים לקדושה את שבע מדות-הלב, כי אכן נודעים הם בגויים כאנשי חסד (ראו מלכים-א כ,לא), והכל יודעים כי יהודי הוא "מענטש", עדיין אין בנו כח להתמודד חזיתית עם המוחין דקליפה ולכבוש אותם לקדושה, ובטרם זמנה עלולה התמודדות כזאת להפוך לנו לרועץ ולפורענות (ויתכן שבימינו אלה קרוב הדבר לבשילות, ויש לצפות לתחילת "המהפכה הרביעית" שמדבר בה רבות מורי הרב יצחק גינזבורג, ועניינה לימוד תורה בשופי לגויים, כידוע ליודעים).

## בני ובנות איוב

ואולם לענייננו מבקשים אנו להתרכז בהופעה נוספת, מובהקת ומפורשת במקרא של חלוקת 3-7, הלא היא במשפחת איוב, האיש התם והישר, ירא אלקים וסר מרע, שהיו לו **שבעה בנים ושלוש בנות**. סיפורו של איוב ידוע: גדול היה בכבודו ובעושרו מכל בני קדם, עד "ויהי היום" – הוא יום ראש השנה כדברי רבותינו – בהם באים הכל, כולל "בני א-להים", "להתייצב על ה'" למשפט, וה' מקבל את דברי השטן שיש להעמיד את איוב במבחן אם אמנם יעמוד בתומתו ויראתו גם כאשר יילקח ממנו כל אשר לו. ברגע קטון מפסיד איוב את כל רכושו ויוצא נקי מנכסיו, וגם כל בניו ובנותיו מתים באסון, ואיוב נופל על פניו, משתחוה ואומר: ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה, ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך!

ובכל זאת לא נחה דעתו של השטן, "ויהי היום" – כנראה יום הכפורים הקרוי גם הוא (ביחזקאל מ) ראש השנה – ושוב מקבל השטן רשות לפגוע גם בגופו, ואיוב מוכה בשחין רע מכף רגלו ועד קדקדו, ובכל זאת עומד איוב במבחן, ובתגובה לאשתו האומרת לו "עודך מחזיק בתומתך? – בָּרַךְ אלקים (לשון סגי נהור) ומות! אומר הוא לה: את הטוב נקבל מאת האלקים ואת הרע לא נקבל! ואינו חוטא בשפתיו.

ואקדים את אשר שמעתי ממורי הנ"ל: אם אמרו חכמים ש"משה כתב ספרו, ופרשת בלעם, ואיוב" – הרי נאה ונכון להקבילם לשלשה ספרים הנפתחים בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים הנכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, אחד של רשעים גמורים הנכתבים ונחתמים לאלתר למיתה, ואחד של בינונים, התלויים ועומדים עד יום הכפורים ואם עשו תשובה נחתמים לחיים.

"ספרו"-ספר התורה הוא ספרם של צדיקים, פרשת בלעם הוא ספרן של רשעים, ואיוב הוא **ספר של בינונים**.

בעקבות כך עולה תחושת-לב (בדרך אפשר, חובבנית לגמרי, ובלא שום יומרה להראות זאת בתוך הפסוקים הקשים) על כיוון או מבט כללי על פרשת איוב: אכן איוב "מדבר נכוחה" כדברי ה' בסוף הספר; צדיק גמור הוא במעשיו וצודק בטענתו כלפי שמיא שנעשה לו עוול, ולא צדקו שלשת הרעים המבקשים להרשיע אותו בכדי להצדיק את משפט אלקים, אבל מה שמתברר במהלך הספר הוא, שאין די בלהיות צדיק-במעשה ולכן צודק בטענות, אלא לידע ולהרגיש כי באמת ובפנימיות בינוני אתה, שיצר טוב ויצר רע שופטים אותך ופועמים בך בשוויון גמור, ולכן "אפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך (גם) כרשע!"

כי אכן (כמעט) כולנו בינונים, תלויים על בלימה ומטולטלים כל ימינו בין שני היצרים ושתי הנפשות, האלקית והבהמית שבנו, כמבואר באריכות בספר התיניא ("ספר של בינונים" כנודע), בין הצד המואר שבנו ובין הצד האפל, ולכן, כדברי איוב באסונו, יש לנו לקבל מאת ה' את הטוב (שבנו ושבא עלינו) וגם (להכיר היטב) את הרע שבנו ושבא עלינו, וקודם כל לא לחטוא בשפתינו ו"לתת תיפלה (=אי-הגינות) לאלקים", מתוך כך נזכה לבסוף גם להרגיש כך באמת בלבנו, ולהתחיל להתפייס – מה שמתרחש כנראה על ידי דברי **אליהו בן ברכאל** (בגימטריא **משיח**) שהוא, כפי הנראה משמו העברי, מייצג את המבט היהודי שבספר, ומהווה כעין ממוצע **בין** המבט האנושי הפשטני למבט האלקי [וכפי שמשה-משיח עומד **בין** ה' ובינינו, בשער המ"ט משערי הבינה (כדברי חכמים) הסמוך לשער החמשים הלא-נודע אלא לה' לבדו] שזכה איוב לבסוף להתגלותו "מן הסערה" (- גם-זו-הנפשית שְׁחָה) ונתנחם לגמרי, ואז, כאמור בחתימת הספר, שב ה' את שבותו וברך את אחריתו מראשיתו, כי חזר לו רכושו בכפלים (- "למשנה") והאריך ימים, וגם בניו ובנותיו, השבעה והשלש, חזרו לו במשנה איכות, כפי שנתגלה במיוחד בשלש בנותיו, המייצגות כאן את המוחין (על דרך "אמור לחכמה אחותי את") שלמעלה מן המדות, שהכתוב פורט אותן בשמותיהן ומעיד כי לא נמצאו יפות כמותן בכל הארץ.

### "קטון וגדול שם הוא"

כי כן, הקב"ה אינו מוותר על מעשה ידיו ו"לוקח על עצמו" גם את הרשעים-במעשה, שבאמת ובפנימיות ברובם הגדול בינונים הם, כי נשפטים גם בידי היצר הטוב ש"לא ניתקו יחסיהם" עימו. והמבט על עצמך כבינוני גם-אם-צדיק-אתה, מאפשר לך לראות גם את הרשע שלמולך כבינוני-באמת, להשיח עימו "בגובה העיניים" ולהצילו מלהתמכר לרע שבנו, וכך יודע לבסוף כי כל אשר עשה אלקים, הרע כמו הטוב, הינו טוב מאד (ואף היצר הרע והמות, כמדרש חכמים), בעוד שהמבט החיצוני גורם לצדיק להרגיש "צדיק ורע לו", ולראות בשכנגדו "רשע וטוב לו", ולפתח בלבו טינה סמויה כלפי משפט הא-ל-איוב בראשיתו חושש "אולי חטאו בני וברכו (במשמע שלילי) אלקים בלבבם", שמא מתוך עינוגם במשתאותיהם נכנסה בלבם גאווה המסלקת או מייטרת את אלקים, אבל גם איוב עצמו התם והישר, המברך אלקים כפשוטו, עלול בהצלחתו לחשוב "שלום יהיה לי כי בשרירות לבי (הטוב) אלך", מחשבה המלונה בביקורת סמויה על כל האחרים שאינם צדיקים כמוהו, ובכך יש גם בו שמץ של "ברכת אלקים" שלילית המזמינה את קטרוג השטן עליו, אך מאחר שעמד בנסיון ואינו מברך-מקלל אלא מקבל גם את הרע הבא עליו מאת ה' (וממילא "מקבל" גם את הרעים כבינונים כנ"ל), זכה לבסוף לגילוי שכינה, לברכה שלימה ולנחמה בכפליים, תוך-כדי הבנה כי משפטי ה' צדקו יחדיו והכל בחשבון, לטוב לו ולטוב לעולם [ולעתים מוצדקים הם **בסוד הגלגול**].  
הבא לתקן גם את העבר הרחוק, שלדברי הרמב"ן ז"ל זהו חידושו של אליהו בן ברכאל]

## איזון נכון בין המוחין והמדות

ואם נחזור לבנות איוב היפות מאין כמותן המייצגות כאמור את המוחין (השלמים), נוסיף ונאמר כי הכתוב מדגיש כי נתן להם אביהן נחלה בתוך אחיהן, אשר יש לשמוע מכך כי מקודם לכן היו הבנות טפילות לבנים ומוזמנות למשתאותיהם ככתוב, ואולי מתוך כך אכן הגיעו הדברים להוללות רעה עד-כדי ברכת אלקים בלבבם, ובנמשל הנפשי מדובר ב"מוחין השייכים למדות" ומושפעים מהם יתר על הראוי, אולם בתיקון, האחיות עצמאיות כי יש להן נחלה משלהן, ובנמשל, "המוחין (הן) **בעצם**" ואינם כפופים למדות לרע-להן.

אמת-נכון שהמוחין כשהן-לבדם עלולים גם הם לגאווה שסופה שבירה, כאמור "לפני שבר – גאון"; המח הקר זקוק להבל-להב-הלב שיחמם אותו (עד שיהיה **מח-חם**!), כשם שהלב הלוהב זקוק לריסון המח, ובסך הכל צריכים שיהיו שניהם "שויים בקומתם" בזיווג תדיר ופורה, וזו תקנתם.

וכך האישי-המהות זקוק לאשה-המציאות (- "מצא-אשה") שתאתגר אותו [והוא שאמרו חכמים "משנבראה חוה, נברא שטן עימה (כרמוז ב-ס' של "ויסגור בשר"), כי אכן זהו תפקידו של השטן לקטרג על מנת לאתגר ולבחון (ולהכשל...)], ומה טוב שיהיו שניהם שויים בקומתם ללא שמץ של התנשאות מרחיקה, וכך בין קודשא בריך הוא ושכינתיה, זו כנסת ישראל – "לא זז מחבבה עד שקראה בתי, אחותי ואמי" – ואף "תמתי"-תאומתי.

ונסיים באשת איוב, המאתגרת אותו ואומרת "ברך אלקים ומות!" אך משסרב לה ונזף בה, אין שום סיבה לחשוב שלא שָׁבָה גם היא בתשובה שלימה, וממנה **עצמה** חזר והוליד את בניו באחריתו.

ורמז "עכשוי" נאה לסיום: השנה היא שנת ה-1957 לחורבן הבית, מספר העולה בדיוק **נחמה** (-103) פעמים **איוב** (-19), וכן **נחמה** פעמים **חוה** (שפתחה בחטא, ולאחר שניחמו ושבו בתשובה, ממנה עצמה הוליד אדם את שת אשר בדמותו כצלמו, שעליו הושתת העולם), הרמוזה כאמור באשת איוב.

[ולדעת ר' יוחנן בגמרא, "איוב מעולי גולה היה, ובית מדרשו בטבריא" – כר' יוחנן עצמו שבית מדרשו בטבריא, ואף הוא בעל יסורים שהפסיד את כל ממונו ושיכל את עשרת בניו, אך לא נגרע מיופיו (שהיה מְעִין יפי יעקב שְׁמֵעִין יפי אדם הראשון) כלום, והיה נושא עימו עצם קטן מבנו העשירי לנחם בה את הצריך נחמה. ואף הוא עצמו זכה לנחמה בכפלים בהיותו ראש המדברים לא רק בתלמוד ירושלמי, אלא גם בבבלי אין חכם שנזכר רבות כמוהו, ואף הוא האריך ימים כאיוב שמת זקן ושבע ימים].

\*\*\*

וכך במלכות ישראל הראויה, מצוויים אנו לשים עלינו מלך שתהא אימתו עלינו ולא מאפשרים לו למחול על כבודו, אך המלך הכשר מצדו, בפנימיות לבבו ובכל תהלוכותיו לא רם לבבו מאחיו-בני-עמו (כי ספר תורת סיני המסור לכל, נתון על לבו תמיד ומדריך אותו), שפל הוא בעיניו כדוד בן ישי אבי המלכות, וכמשיח בן דוד המתרומם ממצב של שפלות עצומה ונוראה, כמתואר בישעיה נג.

מי יתן ונזכה במהרה בימינו לראות בנחמה שלימה, עד שנוכל לומר בפה מלא **אודך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני** בכפליים. אמן כן יהי רצון.